

Уляна Борис, кандидат педагогічних наук, викладач Коломійського педагогічного фахового коледжу Івано-Франківської обласної ради

ШКІЛЬНЕ КРАЄЗНАВСТВО В УКРАЇНІ: ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗА УМОВ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Стаття присвячена генезі шкільного краєзнавства в Україні. Розкрито його витоки становлення, проаналізовано етапи розвитку, схарактеризовано особливості функціонування в новій українській школі за умов сьогодення, особливо викликів, спричинених війною. Увіражено одне із завдань шкільного краєзнавства – познайомити дітей із тимчасово внутрішньо переміщених сімей із південних, східних регіонів України з духовною, історико-культурною спадщиною Карпатського краю, його географією, природою. Акцентовано на освітньому та виховному аспектах шкільного краєзнавства, його ролі у формуванні національно-свідомої особистості здобувача освіти. Виокремлено предметне поле шкільного краєзнавства, його завдання. Зроблено висновок, що доба відновлення незалежності України (1991) відкрила нові умови для розвитку шкільного краєзнавства. Шкільне краєзнавство сьогодні сприяє формуванню в юного покоління усвідомлення національного історичного коріння, вихованню їх як патріотів та громадян України. Нині за умов війни шкільне краєзнавство переживає процес пошуку нових форм, постановки першочергових завдань, воно набуває яскраво вираженого національно-патріотичного характеру.

Ключові слова: шкільне краєзнавство; здобувачі освіти; історія; географія; природні багатства; традиції; культура; мистецтво краю; національно-свідома особистість.

Літ. 14.

Uliana Borys, Ph.D.(Pedagogy), Lecturer,
Kolomyia Pedagogical Proffecional College of
Ivano-Frankivsk Region

SCHOOL LOCAL STUDIES IN UKRAINE: ORIGINS OF FORMATION AND FEATURES OF DEVELOPMENT UNDER THE CONDITIONS OF TODAY'S CHALLENGES

The article deals with the genesis of the of school local studies in Ukraine. The origins of its formation are revealed, the stages of development are analyzed, the peculiarities of functioning in the new Ukrainian school under the conditions of today, especially the challenges caused by the war, are characterized. One of the tasks of school local studies is emphasized – to acquaint children from temporarily internally displaced families from the southern and eastern regions of Ukraine with the spiritual, historical and cultural heritage of the Carpathian region, its geography, and nature. Emphasis is placed on the educational and educational aspects of school local studies, its role in the formation of the nationally conscious personality of the student of education. The subject field of school local studies and its tasks are highlighted. It was concluded that the period of restoration of Ukraine's independence (1991) opened new conditions for the development of school local studies. Today, a school local study contributes to the formation of the young generation's awareness of national historical roots, their education as patriots and citizens of Ukraine. Local studies activities in Ukraine are carried out by many institutions and organizations: authorities and administrations in the regions, schools, universities, creative and public societies and associations, tourist stations, museums, archives, libraries, etc. Currently, school local study is going through the process of finding new forms, setting priority tasks, it is acquiring a pronounced national-patriotic character, especially in connection with the growing interest in the heroic pages of the historical past of the Ukrainian people, their struggle for independence, which was actualized under Russian-Ukrainian conditions war, which began on February 24, 2022, with the large-scale invasion of occupation forces, the appearance of such a phenomenon as temporarily displaced children, etc. All this exacerbates the problem of the role and significance of school local studies as a factor in the formation of a nationally conscious personality, which has a several-decade history of study.

Keywords: school local studies; education seekers; history; geography; natural resources; traditions; culture; art of the region; nationally conscious personality.

Актуальність проблеми. В Україні сьогодні відбувається процес переоцінки національних цінностей, що спричинено вторгненням росії 24 лютого 2022 р. на територію нашої держави, осмислюються реалії сучасної дійсності, а такі поняття, як державність, патріотизм, громадянськість, постають особливо актуальними, відтак формування національно-свідомої особистості, на наше глибоке переконання, повинно посісти пріоритетне місце в освітній практиці.

Цифровізація освіти, глобалізаційні процеси, світові моделі освіти та інші чинники таять у собі певні загрози: відсутність належної уваги про виховання дітей та юнацтва, що нерідко призводить до великих деформацій самої природи таких цінностей, як патріотизм та громадянськість, сприяючи зростанню настроїв нігілізму, космополітизму, трапляються випадки, коли юнаки та дівчата ідентифікують себе із громадянами світу, а знання своїх “коренів” вважають атавізмом, стають байдужими

до української традиційно-звичаєвої культури, святинь рідного народу, історичних здобутків, пам'яток, рідної мови, малої батьківщини тощо.

З огляду на це вважаємо на часі актуалізацію краєзнавчого чинника, що слугуватиме вихованню національно-свідомої особистості, патріота і громадянина, “вкоріненого” у малу батьківщину, її історію та культуру, край із його різноманіттям рослинного й тваринного світу, горами, водоймами тощо, у те місце, де народився, зріс, у свій рід, родину, оточення сусідів, друзів, тощо. Окрім того, за умов такого явища, як діти вимушено переселених сімей, особливо в Карпатському регіоні, перед яким постали сьогодні заклади дошкільної, середньої та вищої освіти, ця проблема додатково загострюється. Завдання шкільного краєзнавства в новій українській школі (НУШ) – познайомити учнів із південних, східних регіонів України з духовною, історико-культурною спадщиною Карпатського краю, його географією, природою.

Аналіз останніх досліджень. За твердженням авторитетних дослідників С. Долецької [3], Я. Жупанського [4], М. Костриці, В. Обозного [6], П. Лосюка [7], І. Пелипейка [9], В. Прокопчука [10], І. Пруса [11], Р. Скульського [12], Я. Треф'яка [13] та ін., українське краєзнавство – це та галузь людської діяльності, яка спрямована на всебічне вивчення будь-якої частини України, що виокремлюється за одним способом районування (адміністративно-територіальне фізико-географічне, економіко-географічне, історико-культурне, історичне, кліматичне, ґрунтове, сільськогосподарське, рослинне, геологічне, топографічне та ін.), окремими особами незалежно від місця проживання, соціально-демографічної та інших ознак, а також добровільними об'єднаннями, дослідницькими, народногосподарськими, навчально-виховними, державними, кооперативними, приватними, спільними підприємствами, установами й організаціями з науковими, культурно-освітніми, виробничими, пізнавальними та іншим цілями [2; 4; 5; 10; 11; 13; та ін.]. Водночас зазначені вище автори особливості розвитку шкільного краєзнавства крізь призму сучасних викликів, зокрема й російсько-української війни, не розглядали.

Мета статті – схарактеризувати витоки становлення та розвитку шкільного краєзнавства в Україні, проаналізувати місце і значення його в освітньому процесі нової української школи за умов сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. Не секрет, що проблема “краєзнавчого розвитку особистості” була, є і, на жаль, буде. Поява явища “невкоріненої особистості” провокує ситуацію, коли діти та юнацтво не знають власного родоводу, своїх предків, малої батьківщини, її топоніміки, географічного багатства й природних ресурсів, народних пісень, зразків фольклору, історії рідного краю, міста, села,

а тепер з'явиться новий виклик – через утрачені через війну зв'язки з отчим краєм і пізнання краю, де доведеться мешкати. Тому так важливо зберегти й примножити цінності українського народу, зберегти свою самобутність, набути розвиненої національної самосвідомості. А це можливо лише тоді, коли учень буде “укорінений”, занурений у культуру свого народу, його героїчне минуле, знатиме і пишається природними багатствами України й духовним потенціалом українства. Тільки ставши патріотом малої батьківщини, можна стати патріотом і громадянином України, а вже згодом досягнути визначні цінності світової цивілізації. Шкільне краєзнавство – один із ефективних засобів не тільки навчання, а й виховання національно-свідомої особистості за умов воєнного часу.

Дослідники по-різному визначають предметне поле шкільного краєзнавства. Зазвичай автори (І. Прус, Я. Треф'як та ін.) вважають, що краєзнавство доцільно розглядати як дидактичну категорію, суть якої – у всебічному вивченні здобувачами освіти певної території за різними джерелами й здебільшого на основі безпосередніх спостережень за керівництва викладача [11; 13]. Більшість авторів (С. Долецька [3], Р. Скульський [12], Я. Треф'як [13], та ін. [4; 6; 10]) сходяться на думці, що шкільне краєзнавство – важливий принцип навчання й виховання, метод здобуття знань, умінь і навичок. За думкою М. Костриці та В. Обозного, – це багатогранна навчально-освітня, пошуково-дослідницька, суспільно корисна діяльність учнів у процесі комплексного вивчення рідного краю, організована за керівництва вчителя [6].

Поділяємо міркування вчених щодо певної термінологічної невизначеності поняття “шкільне краєзнавство”, що зумовлено не тільки недостатнім розробленням теоретико-методологічних засад, а й його поліаспектністю, багатовимірністю, міждисциплінарним виміром, педагогічною поліфункційністю. Шкільне краєзнавство, як слушно зауважує В. Прокопчук [10], – це вивчення здобувачами освіти за керівництва вчителя на уроках та в позаурочний час природи, соціально-економічного життя, історії і культури певного краю; воно вирізняється двома ознаками – локальністю досліджуваних подій і діяльним характером.

Ключове місце з-поміж джерел знань у галузі шкільного краєзнавства посідають довколишні краєзнавчі об'єкти, на які спрямовується навчальна, дослідницька діяльність учнів, зокрема: природні – урочища, ліси, гори, ріки, рослинний, тваринний світ краю тощо; адміністративно-політичні (населені пункти, ОТГ, район, область, регіон), державні, політичні, громадські, наукові, освітні організації; економічні (господарські) – промислові підприємства, колективні чи фермерські господарства, об'єкти підприємництва, бізнесу, транспорту, зв'язку

тощо; історичні – пам'ятники, меморіали, заповідники; освітні, наукові, культурно-мистецькі – навчальні заклади, бібліотеки, театри, музеї тощо.

Важливо підкреслити, що здобуття учнями знань про рідний край, джерела цих знань не просто нині необхідне, а й витікає з нормативних вимог щодо організації освітньо-виховного процесу НУШ. Так, до прикладу, ще в “Національній доктрині розвитку освіти України” (2002), у розділі “Національний характер освіти і національного виховання” окреслено курс на побудову освіти “на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях, духовності”, поставлено завдання забезпечити “виховання свідомого громадянина, патріота” [8], на це спрямовує і Концепція “Нова українська школа”.

Незаперечним є той факт, що шкільне краєзнавство, окрім освітньої, виконує важливу виховну функцію. Як засвідчили результати опитування, здійсненого в Коломийському ліцеї № 4 імені Сергія Лисенка Коломийської міської ради Івано-Франківської області, майже всі здобувачі освіти цікавляться краєзнавством, диференціюють поняття “Батьківщина” та “мала батьківщина”. Перше поняття вони пов'язують з Україною як державою, друге асоціюється зазвичай з тим місцем, де розташована їхня оселя, школа, живуть батьки, друзі, сусіди, знайомі, тобто малу батьківщину учні пов'язують із конкретним місцем, у якому народилися та мешкають. І від того, як добре вони знають і люблять історію свого краю, залежить і глибина патріотичного почуття. У зв'язку із цим передусім потрібно формувати в учнів знання про рідний край та почуття любові до тих місць, де вони народилися і з якими в них пов'язані яскраві емоційні переживання, дитинство, друзі. З цих дитячих розрізнених вражень, з цих перших глибоких емоцій поступово зростає почуття любові до України.

Важливо зазначити, що слово “краєзнавство” утвердилося в українській мові ще в XIX ст., І. Франко 1892 р. в історіографічній статті “Галицьке краєзнавство” обґрунтував поняття “краєзнавство” як науку і напрям історичних досліджень [14]. Зачинателями краєзнавчого руху в Галичині можна вважати “будителів” Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького, які заявили про себе не тільки як про науковці, письменники, духовні лідери, а й етнографи, фольклористи, саме вони своїм прикладом показали важливість цілеспрямованої етнографічно-фольклористичної збиральницької діяльності.

Підкреслимо, що шкільному краєзнавству приділяли велику увагу в Галичині на початку XX ст., зокрема в освітніх закладах Українського педагогічного товариства (УПТ) “Рідна школа” (1881–1939), “Просвіти”, у діяльності позашкільних закладів, створених українськими громадськими товариствами (“Пласт”, УПТ “Рідна школа”, “Сокіл”, Союз

українок та ін.) [1]. Така діяльність українських громадських інституцій створила наукове підґрунтя для формування та кристалізації понять “краєзнавство”, “шкільне краєзнавство”, “українознавство” як наукових напрямів про історію краю та про джерела його пізнання, постає наукова основа краєзнавчих розвідок, які з'являються з-під пера учених-членів Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873), що друкувалися в “Записках НТШ” – часописі, що виходив у світ з 1892 р. [1]. Період початку XX ст. – 1939 р. можна назвати “золотим тридцятиріччям” розвитку краєзнавства: його визнали тоді “масовим науково-культурним рухом”.

За доби національно-визвольних змагань (1917–1920) очільник секретаріату освіти Іван Стещенко закликав педагогів використовувати українську мову, локальну історію, усну народну творчість у навчально-виховній роботі з дітьми. Відповідно заклади вищої освіти мали бути посилені краєзнавчу підготовку освітян. Показовими прикладами слугують створений 17 серпня 1918 р. гетьманом України П. Скоропадським Кам'янець-Подільського державний український університет, де викладали спеціальні “краєзнавчі дисципліни”: Юрій Січинський – курс лекцій з історії краю, Софія Русова – теоретико-методичні засади впровадження краєзнавства в дошкільній й початковій ланці освіти, а також Проскурівська повітова управа у справах позашкільля, яка, згідно з постановою від 22 вересня 1918 р., організувала в краї 20 шкіл для дорослих, до освітніх програм яких введено такі предмети, як “Краєзнавство” та “Українознавство” [1; 2; 10, 29–30].

Краєзнавча робота у 1920-х рр. у радянській Україні стала працею державного, історичного значення: збільшувалося число краєзнавчих установ (у понад 10 разів), більшість випускала свої видання, започатковано часопис “Краєзнавство” (1923), введено курс “Шкільне краєзнавство” та ін.: це сприяло залученню до краєзнавчого руху дітей та юнацтва. Відмінна риса краєзнавства цього періоду – тісний зв'язок із “великою наукою” – з академічними установами та університетами. Це сприяло внесенню наукових засад – дослідницьких та власне методичних – до краєзнавчої роботи та використання висновків і спостережень краєзнавців у працях широкої наукової тематики й високого дослідницького потенціалу [10, 31; 13, 4].

Утім, кінець 1920-х рр. виявився трагічним для українського краєзнавчого руху, шкільного зокрема. Розвиток краєзнавства завершився хвилиною репресій. Розстріляне відродження – ця трагічна сторінка історії стосується і шкільного курсу краєзнавства і наукового напряму зокрема. З 1930 р. у краєзнавчих часописах не зустрічаємо жодного прізвища провідних краєзнавців минулих років, практично всі вони були фізично знищені чи репресовані.

Доба відновлення незалежності України (1991)

відкрила нові умови для розвитку шкільного краєзнавства. Імпульс цьому дало створення 27 березня 1990 р. Всеукраїнської спілки краєзнавців, яку очолив академік Національної академії наук України П. Тронько, а також проведення всеукраїнських акцій із підготовки та видання Книг пам'яті, Книг скорботи, започаткування книжкового проєкту "Реабілітовані історією", "Зводу пам'яток історії і культури"; рух учнівської молоді України за збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу "Моя земля – земля моїх батьків" (1990) та ін.; за новітнього періоду розвитку української освіти назвемо окремі акції та краєзнавчі проєкти: історико-географічна експедиція "Історія міст і сіл України" (2006), міжгалузева програма "Пізнай свою країну" (2009), розвиток шкільного музейного краєзнавства, діяльність Малої академії наук, яка проводить конкурси учнівських науково-дослідницьких робіт, предметні олімпіади, учнівські конференції, що слугують прилучення учнів до пошуку та збору місцевих матеріалів, дослідженню місцевого краєзнавства, а також туристсько-краєзнавчий рух тощо [10, 32–33].

Велике значення для популяризації шкільного краєзнавства з-поміж здобувачів освіти має Всеукраїнська експедиція "Моя Батьківщина – Україна", яка відповідно до наказу управління освіти і науки від 28.09.2014 р. № 496 "Про проведення Всеукраїнської експедиції "Моя Батьківщина – Україна" відбувається за такими напрямками: "Духовна спадщина мого роду", "Козацькому роду нема переводу", "Із батьківської криниці", "Із попелу забуття", "Геологічними стежками України", "Географія рідного краю". Учасниками експедиції можуть бути вихованці й учні позашкільних загальноосвітніх навчальних закладів, клубів за місцем проживання, які проводять пошукову, науково-дослідницьку роботу, збір емпіричних даних, фактичних матеріалів, статистичної інформації під час походів, подорожей, виконання практичних робіт. А, до прикладу, Івано-Франківський обласний державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді щорічно нагороджує переможців Всеукраїнських експедицій, конкурсів (за підсумками року) тижневим відпочинком на Ворохтянській турбазі "Товерла" [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, шкільне краєзнавство сприяє формуванню в юного покоління усвідомлення національного історичного коріння, вихованню їх як патріотів та громадян України. Краєзнавчу діяльність в Україні сьогодні здійснюють багато установ та організацій: органи влади та управління в регіонах, школи, вищі, творчі і громадські товариства й об'єднання, туристичні станції, музеї, архіви. Особлива роль відводиться бібліотекам, зокрема дитячим. Вони є тими установами, які допомагають дітям та юнацтву найкраще дізнатися про свій край, з дитинства сфор-

мувати та розвинути в кожній людині почуття патріотизму, громадянськості, обов'язку перед малою батьківщиною, відродити її духовний потенціал.

Нині шкільне краєзнавство переживає процес пошуку нових форм, постановки першочергових завдань, набуває яскраво вираженого національно-патріотичного характеру, особливо у зв'язку зі зростанням інтересу до героїчних сторінок історичного минулого українського народу, його боротьбою за незалежність, що актуалізувалося за умов російсько-української війни, що розпочалася 24 лютого 2022 р. масштабним вторгненням окупаційних військ, появи такого явища, як тимчасово переміщені діти тощо. Усе це загострює проблему ролі і значення шкільного краєзнавства як чинника формування національно-свідомої особистості, що має кількадесятирічну історію вивчення, створення довготривалої комплексної програми, спрямованої на підтримку та розвиток краєзнавчої діяльності в Україні, яка включає насамперед введення шкільного курсу "Краєзнавство".

Подальшого дослідження потребує питання аналізу змісту, методів і форм організації шкільного краєзнавства в новій українській школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білавич Г., Савчук Б. Товариство "Рідна школа" (1881–1939 рр.). Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. 205 с.
2. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. Ч. I. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 130 с.
3. Долецька С.В. Патріотичне виховання молодших школярів у процесі краєзнавчої роботи: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання". Луганськ, 2011. 20 с.
4. Жупанський Я., Круль В. Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства. *Краєзнавство*. 1994. № 2. С. 15–20.
5. Івано-Франківський обласний державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. URL: <http://tourismcenter.if.ua/>
6. Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. Київ: Вища школа, 1995. 223 с.
7. Лосюк П. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі (на прикладі Гуцульського регіону). Снятин: Прут Принт, 2007. 158 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти. URL: http://schoolchem.ho.ua/ZavKab/NormD/1_7_nac_doktryna.pdf.
9. Пелипейко І. Мій рідний край: природа, господарювання, населення Гуцульщини. Косів: Писаний камінь, 1998. 112 с.
10. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник / наук. ред. П.Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Київ: Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с.
11. Прус І.Т. Краєзнавча робота в школі. Київ: Рад. школа, 1984. 112 с.
12. Скульський Р. Місце та призначення українознавства, народознавства, гуцульщинознавства у навчально-виховному процесі школи. *Гуцульська школа*. 1997. № 1 (6). С. 51–53.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

13. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. Івано-Франківськ, 2002. 110 с.

14. Франко І. Галицьке краєзнавство. *Зібрання творів у 50-ти томах*. Київ: Наукова думка. Т. 46. Кн. 2. С. 116–150.

REFERENCES

1. Bilavych, H. & Savchuk, B. (1998). *Tovarystvo "Ridna shkola" (1881–1939 rr.)* [Society "Ridna shkola" (1881–1939)]. Ivano-Frankivsk, 205 p. [in Ukrainian].

2. Holubko, V., Kacharaba, S. & Serediak, A. (2005). *Istorychne kraieznavstvo* [Historical local history]. *Tutoria*. Part. I. Lviv, 130 p. [in Ukrainian].

3. Doletska, S.V. (2011). *Patriotychne vykhovannia molodshykh shkolariv u protsesi kraieznavchoi roboty* [Patriotic education of younger schoolchildren in the process of local history work]. Luhansk, 20 p. [in Ukrainian].

4. Zhupanskyi, Ya. & Krul, V. (1994). *Pro ob'ekt i predmet vyvchennia natsionalnoho kraieznavstva* [About the object and subject of studying national local history]. *Local history*. No. 2. pp. 15–20. [in Ukrainian].

5. Ivano-Frankivskiyi oblasnyi derzhavnyi tsentr turyzmu i kraieznavstva uchnivskoi molodi [Ivano-Frankivsk Regional State Center of Tourism and Local History for Students]. Available at: <http://tourismcenter.if.ua/> [in Ukrainian].

6. Kostrytsia, M.Yu. & Oboznyi, V.V. (1995). *Shkilna kraieznavcho-turystychna robota* [School work on local history and tourism]. Kyiv, 223 p. [in Ukrainian].

7. Losiuk, P. (2007). *Rehionalnyi etnografichnyi komponent u suchasni shkoli (na prykladi Hutsul'skoho rehionu)* [Regional

ethnographic component in a modern school (on the example of the Hutsul region)]. Sniatyn, 158 p. [in Ukrainian].

8. *Natsionalna doktryna rozvytku osvity* [National doctrine of education development]. Available at: http://schoolchem.ho.ua/ZavKab/NormD/1_7_nac_doktryna.pdf [in Ukrainian].

9. Pelypeiko, I. (1998). *Mii ridnyi kraj: pryroda, hospodariuvannia, naseleння Hutsulshchyny* [My native land: nature, management, population of Hutsul region]. Kosiv, 112 p. [in Ukrainian].

10. Prokopchuk, V.S. (2010). *Shkilne kraieznavstvo* [School local history]. *Tutorial*. (Ed.). P.T. Tronko; Kyiv; Kamianets-Podilskyi, 240 p. [in Ukrainian].

11. Prus, I.T. (1984). *Kraieznavcha robota v shkoli* [Local history work at school]. Kyiv, 112 p. [in Ukrainian].

12. Skulskyi, R. (1997). *Mistse ta pryznachennia ukrainoznavstva, narodoznavstva, hutsulshchynoznavstva u navchalno-vykhovnomu protsesi shkoly* [The place and purpose of Ukrainian studies, folk studies, and Hutsul studies in the educational process of the school]. *Hutsul school*. No. 1 (6). pp. 51–53. [in Ukrainian].

13. Trefiak, Ya. (2002). *Metodyka kraieznavchoi roboty v natsionalni shkoli* [Methodology of local history work in the national school]. Ivano-Frankivsk, 110 p. [in Ukrainian].

14. Franko, I. (1986). *Halytske kraieznavstvo* [Galician local history]. *Collection of works in the 50s*. Kyiv, Vol. 46. Book 2. pp. 116–150. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21.12.2022

УДК 378.041-057.875 (072)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.273460>

*Людмила Петрук, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного гуманітарного університету*

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглянуто питання змісту, методів та форм організації і контролю самостійної роботи студентів як однієї з важливих складових навчальної діяльності у вищих закладах освіти в умовах кредитно-модульної системи навчання. Проаналізовано різні підходи до з'ясування суті поняття "самостійна робота студентів". Закцентовано увагу на аналізі змісту форм та методів цієї роботи на прикладі вивчення педагогічних дисциплін. Визначені необхідні уміння та навички, які потрібно сформувати у студентів у набутті наукових знань самостійно; сфокусовано увагу на їх взаємозв'язку з формуванням професійних компетентностей майбутніх учителів.

Ключові слова: вища освіта; педагогічна освіта; самостійна робота студентів; навчально-пізнавальна діяльність; педагогічна компетентність; професійна компетентність.

Рис. 1. Таб. 1. Літ. 9.

*Liudmyla Petruk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Pedagogy, Educational Management and Social Work Department
Rivne State University of the Humanities*

INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE TEACHERS

Since the introduction of the credit-modular system of education in higher educational institutions of Ukraine, a significant part of the educational material has been given for independent study by students. The recommended norms are from 1/3 to 2/3 of the total amount of study time. However, the analysis of modern psychological and pedagogical research on this issue allows us to conclude that students (50%) and educators (30%) are not ready for high-quality organization and conduct of educational work.

To successfully perform the tasks, the student must have certain skills and abilities in the assimilation of scientific knowledge, namely: reading for different purposes, working with primary sources, searching for the necessary information, using